

מלחמת הנפט - מערך שיעור ומדריך למורה

**תיאור תמונה:** איור גרפי של מגדל קידוח נפט הניצב בתוך צורת מגן, ומסביבו קווים המזכירים מעגלים מודפסים של לוח אם דיגיטלי, המייצגים את הקשר בין טכנולוגיה, אבטחה ומשאבי טבע. מדריך למורה ותיק | משימה לתלמיד מערך שיעור אורייני אינטראקטיבי המבוסס על המודל "מטקסט לשיעור". מפקדת שליטה גלובלית.

---

## מלחמת הנפט / מאת אייל פיטרו - כתב העת סימניה

**תיאור תמונה 1 (למעלה):** צילום של אסדת קידוח נפט גדולה ניצבת במדבר בשעת זריחה או שקיעה.

**תיאור תמונה 2 (מפה):** מפת המפרץ הפרסי ומצר הורמוז, בה נראות המדינות: איראן, עיראק, כווית, ערב הסעודית, קטר, בחריין, איחוד האמירויות הערביות ועומאן. במרכז נראה המפרץ הפרסי, ומימינו מצר הורמוז המחבר אותנו לים הערבי.

נפט הוא נוזל דליק וסמיך המצוי במעמקי האדמה ונחשב לאחד ממשאבי הטבע החשובים ביותר המאפשרים את קיום החיים המודרניים. הנפט, המכונה "הזהב השחור", מוצא מהאדמה במצב גולמי (ראשוני, לא מעובד) ומועבר לבתי זיקוק, שם הוא מופרד לשימושים שונים. בין התוצרים המופקים מנפט נמצא הדלק לכלי תחבורה שונים ובהם מטוסים, מכוניות ומשאיות. הנפט משמש גם לתעשיית הפלסטיק, משחות ושמנים ואפילו לאספלט בכבישים.

כשליש מכמות הנפט בעולם נמצא במאגרים עצומים במזרח התיכון, במיוחד במדינות באזור המפרץ הפרסי כמו איראן, ערב הסעודית, איחוד האמירויות וכווית.

למלחמה שפרצה בסוף פברואר בין ארצות הברית וישראל לבין איראן יש

השפעה רבה על ייצור הנפט ועל מחירו. בזמן המלחמה פגעה איראן בכמה מתקנים מרכזיים לשאיבה ואספקה של נפט במדינות המפרץ ובהן ערב הסעודית ואיחוד האמירויות. הפגיעה במתקנים שיבשה (הפריעה) את יכולת שאיבת הנפט מהאדמה ושליחתו. את הנפט שולחים לכל רחבי העולם באמצעות מכליות ענק הנישאות על גבי אוניות משא. מכליות הנפט מפליגות מהמפרץ הפרסי דרך מצרי הורמוז, המקשרים בין המפרץ הפרסי למפרץ עומאן והים הערבי, ומשם הן ממשיכות לאוקיינוס ההודי ולשאר חלקי העולם. אבל בגלל המלחמה איראן סגרה את המצרים ומאיימת לפגוע ולהטביע כל מכלית נפט שמבקשת לעבור בהם ללא אישור שלה. מחיר הנפט בעולם נקבע לפי מחיר חבית נפט. בעקבות המצב הרגיש באזור התייקרו מחירי חביות הנפט ועברו את גבול המאה (100) דולרים לחבית. עליית מחירי הנפט מובילה לעלייה במחירי הדלק ובמחירי ההובלה. בעקבות זאת חלה עלייה במחירים של כמעט כל המוצרים. תוצאות המלחמה באיראן עדיין לא ברורות, אבל על המחיר הכלכלי שלה אין מחלוקת - המלחמה משפיעה לא רק על המדינות המשתתפות בה, אלא על כל מדינות העולם.

## מילון מושגים

- **הובלה:** העברה של דברים ממקום למקום.
- **מצר:** רצועה צרה של ים המפרידה בין שני חלקי יבשה.
- **מחלוקת:** אי-הסכמה על נושא מסוים.
- **מכלית נפט:** אונייה שמובילה נפט.
- **שאיבה:** העלאה של נוזל (נפט) באמצעות משאבה.

---

**רדאר פדגוגי: מיפוי הזדמנויות וחסמים בטקסט**

חסמים	הזדמנויות
<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>טקסט דחוס רעיונית:</b> מעבר מהיר מתהליך כימי לאירוע פוליטי ולאפקט כלכלי על הצרכן.</li> <li>• <b>צורך בידע מוקדם:</b> היכרות עם מפת המזרח התיכון ומוקדי הסכסוך.</li> <li>• <b>עומס מושגי:</b> ריבוי מושגים מתחום הכלכלה והספנות (תזקיקים, אינפלציה, מצר ים).</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• <b>אוריינות חזותית:</b> אינטגרציה של מפה ומילון מונחים כחלק בלתי נפרד מפענוח הטקסט.</li> <li>• <b>פיתוח חשיבה מסדר גבוה:</b> הבנת קשרי סיבה ותוצאה מורכבים במערכת עולמית.</li> <li>• <b>הרחבת ידע עולם:</b> חיבור בין גיאופוליטיקה לכלכלה גלובלית.</li> </ul>

---

## התראת חירום: משבר אנרגיה עולמי

**תיאור תמונה:** איור של כדור הארץ מואר בקווי רשת זוהרים על רקע כהה. מעל אזור המזרח התיכון ישנו סימון של מטרה אדומה ממנה יוצאים גלי הדף מעגליים, הממחישים את השפעת המוקד באזור זה על שאר העולם. אתם צוות ניהול משברים של האו"ם. הרגע התקבל דיווח על פגיעה חמורה במתקני הנפט במזרח התיכון. מחירי הדלק והמזון מזנקים ברחבי העולם, והציבור שרוי בחרדה עמוקה.

עליכם לחקור את "תיק המודיעין" שלפניכם, לפענח את הנתונים בזמן אמת, ולמצוא פתרון לפני שהכלכלה העולמית תקרוס.

---

## הערכת מצב ראשונית: בניית תמונת מודיעין

- מה אנחנו כבר יודעים על נפט והשפעתו על חיינו?
- מה אנחנו חייבים לברר מתוך 'תיק המודיעין' כדי למנוע את המשבר?  
**תיאור תמונה (אינפוגרפיקת "הידעתם?"):** תרשים המציג איורים של שפופרת משחת שיניים, סמארטפון וגלולת תרופה. מכל אחד מהם יוצא חץ המצביע כלפי מטה אל עבר איור של טיפת נפט שחורה וגדולה. מתחת לאיור מופיע הכיתוב: "משחת השיניים שלכם, הפלסטיק של הסמארטפון, משקפי השמש ואפילו תרופות רבות, מיוצרים כולם מ... נפט. עולם ללא נפט הוא עולם שעוצר מלכת."

## פיצוח צפנים: פתיחת מסד הנתונים

כדי לגשת לתיק המודיעין, עליכם לאמת את זהותכם על ידי התאמת המונחים המקצועיים לפירוש המדויק. חברו את הכבלים הנכונים.

המושג	הפירוש המדויק
מצרים	רצועה צרה של ים המפרידה בין שני חלקי יבשה
מחלוקת	אי-הסכמה בנושא מסוים
מכלית נפט	אונייה שמובילה נפט
שאיבה	העלאה של נוזל באמצעות משאבה

המושג	הפירוש המדויק
תזקיקים	תוצרים המופקים מנפט גולמי

## קריאה מונחית: שלב איסוף נתונים 1

### נקודת עצירה 1: משימת שיח ומיון

הביטו סביבכם בחדר או חשבו על שגרת יומכם: רשמו 3 דברים שייעלמו לחלוטין אם ייגמר הנפט בעולם.  
**שאלת צוות:** מדוע פגיעה במתקנים של מדינה אחת (כמו סעודיה) הופכת באופן מיידי לבעיה של העולם כולו?

## קריאה מונחית: שלב איסוף נתונים 2

### נקודת עצירה 2: מיפוי רצף האירועים (תרשים זרימה)

הסדר הלוגי של רצף האירועים במלחמת הנפט כפי שמוצג בתרשים הזרימה:

1. מלחמה פרצה
2. פגיעה בשאיבה ובמכליות
3. סכנה למעבר במצר הורמוז
4. עליית מחירים לסחורות ומזון

## מערך חקירה מודיעיני: איתור נתונים ואוצר מילים

ענו על השאלות הבאות כדי לגבש תמונת מצב מדויקת:  
1. איתור נקודתי: מהו הכינוי המוכר לנפט על פי הפסקה הראשונה?

- א. זהב שחור
- ב. נוזל החיים
- ג. אנרגיה ירוקה
- ד. אוצר טבע

2. **איתור מרחבי:** אילו מדינות מעורבות בסכסוך המתואר לאורך הטקסט כולו?
3. **חילוץ מידע:** ציינו שלושה שימושים שונים לנפט המוזכרים בכתבה.
4. **השלימו את המשפטים:** איראן מאיימת לחסום את \_\_\_\_\_ הורמוז. פעולה זו נחשבת לאיום אסטרטגי מכיוון שעל פי הגדרתו המילונית, זהו נתיב המקשר בין המפרץ הפרסי לאוקיינוס \_\_\_\_\_, וסגירתו יוצרת "צוואר בקבוק" המונע את \_\_\_\_\_ הנפט לשאר העולם.

## **מערך חקירה מודיעיני: הסקת מסקנות וקישור לידע עולם**

- תיאור תמונה:** תמונה דקורטיבית של שני חלקי פאזל מוזהבים. חברו את הנקודות כדי להבין את המניעים הנסתרים:
1. **כוונה אסטרטגית (היסק טקסטואלי):** מדוע איראן בחרה לאיים דווקא על אוניות המשא העוברות במצר הורמוז ולא במקום אחר בים הפתוח?
  2. **אפקט הדומינו (גישור על פערים):** מהו הקשר הישיר בין עליית מחירי הנפט בבורסה לבין העובדה שמוצרי מזון בסופרמרקט השכונתי שלכם התייקרו?
  3. **תרחיש עתידי (היסק מבוסס ידע עולם):** לו העולם כולו היה עובר להשתמש אך ורק באנרגיה סולארית (שמש), כיצד היה הדבר משפיע על כוחה הגיאופוליטי של איראן באזור המפרץ הפרסי?
- הגדרה - גיאופוליטי:** שילוב בין גיאוגרפיה (מיקום במפה) לפוליטיקה (קשרים בין מדינות). מושג זה מתאר כיצד מיקום של מדינה או שליטה שלה על משאב טבע חשוב (כמו נפט או מים), משפיעים על הכוח שלה

---

## מערך חקירה מודיעיני: פרשנות, הערכה ומבנה הטקסט

בחנו את הדו"ח בעין ביקורתית:

1. **מסר גלובלי (פרשנות):** מהו המסר המרכזי העולה מהפסקה

האחרונה בנוגע לכלכלה העולמית?

- א. עצמאות כלכלית
- ב. תלות הדדית
- ג. יתרון טכנולוגי
- ד. סכנת זיהום

2. **ניתוח כותרת (הערכה וביקורת):** האם לדעתכם הכותרת 'מלחמת

הנפט' מתאימה לתוכן הטקסט? נמקו את דעתכם תוך התייחסות

למילים 'מלחמה' ו'כלכלה'.

3. **אדריכלות המידע (מבנה טקסטואלי):** מהו המבנה הלוגי המארגן

המתאים לפסקה הרביעית (מתחילה במילים "...מחירי הנפט")?

- א. השוואה וניגוד
- ב. בעיה ופתרון
- ג. סיבה ותוצאה
- ד. כרונולוגי

---

## יומן מבצעים אישי: ניטור חוויית הקריאה

צוות ניהול המשברים - עצרו לרגע להערכה אישית.

- כיצד הרגשתם כשקראתם על האופן שבו סכסוך במדינה רחוקה יכול לייקר את הלחמניה שאתם קונים בבוקר?
- איזה חלק בטקסט או בתרחיש גרם לכם להבין את התלות הזו בצורה הטובה ביותר?

- איזה מידע חדש שלמדתם הפתיע אתכם הכי הרבה, ומדוע?

---

## מכתב ממטה המשברים: המלצה למנהיגי העולם

דחוף / URGENT

על בסיס הממצאים שאספתם, נסחו מברק קצר (5-7 שורות) המיועד לעצרת האו"ם.

**הנחיות לכתיבה:**

1. הציגו את התובנה המרכזית שלכם מסכסוך מלחמת הנפט.
2. הציעו כיוון חשיבה או המלצה מעשית לפתרון בעיית התלות הגלובלית בנפט, בהתבסס על מה שלמדתם על הכלכלה העולמית. העתיד של הכלכלה העולמית נמצא כעת בידיים שלכם.

---

## מדד חבית הנפט: בדיקת כשירות הצוות (תשובות ופתרונות)

**תיאור תמונה:** איור של חבית מתכת שקופה, המתמלאת בנוזל ירוק, מדורגת משמאל למעלה למטה באחוזים: 0%, 20%, 40%, 60%, 80%, 100%.

הזינו את התשובות שאספתם לאורך המשימה. כל תשובה נכונה מזרימה 10% לתוך חבית עתודות החירום. הגעתם ל-100%? מנעתם את משבר הכלכלה העולמי וייצבתם את השווקים!

**פתרונות למשימות בחוברת:**

- **שקופית 8 (מיפוי רצף האירועים):** הסדר הלוגי הוא: מלחמה פרצה <- פגיעה בשאיבה ובמכליות <- סכנה למעבר במצר הורמוז <- עליית מחירים לסחורות ומזון.
- **שקופית 9:**
  1. א. זהב שחור.

2. מדינות מעורבות: ארצות הברית וישראל מול איראן. בנוסף מעורבות מדינות המפרץ שנפגעו, ביניהן ערב הסעודית ואיחוד האמירויות.

3. שלושה שימושים לנפט: דלק לכלי תחבורה שונים, ייצור תעשיית הפלסטיק, משחות ושמנים, וייצור אספלט בכבישים.

4. איראן מאיימת לחסום את מצר הורמוז. פעולה זו נחשבת לאיום אסטרטגי מכיוון שעל פי הגדרתו המילונית, זהו נתיב ימי צר (או: רצועה צרה של ים) המקשר בין המפרץ הפרסי לאוקיינוס, וסגירתו יוצרת "צוואר בקבוק" המונע את הובלת הנפט לשאר העולם.

#### • **שקופית 10:**

איראן מאיימת על מכליות במצר הורמוז מפני שזהו מעבר הכרחי שדרכו חייבות לעבור האוניות בדרכן מהמפרץ הפרסי אל האוקיינוס ההודי ושאר העולם. שליטה על המעבר הצר מאפשרת לחסום בקלות את המסחר והאספקה.

אפקט הדומינו: עליית מחירי הנפט מובילה לעלייה במחירי הדלק ובעלויות ההובלה והשינוע. מאחר שמוצרי מזון משונעים אל הסופרמרקט השכונתי באמצעות משאיות, עלויות הייצור וההובלה מתייקרות, מה שגורם לעלייה במחיר הסופי של כמעט כל המוצרים.

#### • **שקופית 11:**

מסר גלובלי: ב. תלות הדדית.  
אדריכלות המידע: ג. סיבה ותוצאה.

כל הזכויות על התוכן המקורי שייכות ל: הפיקוח על הוראת העברית ביסודי - המזכירות הפדגוגית, אגף שפות.